

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1865.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 371.

ΤΡΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ,

*Ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ
ιστορικῶν παραδόσεων*

τοῦ καθηγητοῦ

Κ. Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ.

« Ὁ μέγιστος ποιητὴς τοῦ κόσμου εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις οὐδὲ συλλαβὴν ποτε εἶπε περὶ ἑαυτοῦ, ὅστις εἶνε τόσον ἀνεπίδεικτος καὶ ἀνεπιτήδευτος, ὥστε νομίζει τις, ὅτι τὰ ποιήματά του ἔγραψεν ὄχι ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φύσις· καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἀρχαῖοι αἰῶνες παρέδωκαν ἡμῖν τὸν ποιητὴν τοῦτον ὡς τυφλόν, διότι καὶ ἡ φύσις εἶνε τυφλή, οἱ δὲ νεώτεροι ἠρνήθησαν καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀτομικότητα, διότι καὶ ἡ φύσις ὄν ἔχει ἀτομικότητα. »

(Γενικ. ἱστορ. μάθ. 132, περὶ ἐλληνικῆς τέχνης.)

Α'.

(Γεν. ἱστορ. μάθ. 67. — Παρεδόθη τῇ 17 Δεκεμβρ. 1863.)

Κύριοι,

Διεγράψαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ μαθηματι συντόμως καὶ περιληπτικῶς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, καὶ τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἀρχαιοτέρων, καὶ τῶν ἀλλαχόσε ἐκπεμφθειῶν μετὰ

ταῦτα πρὸς τὴν ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς καὶ πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν. Αἱ βορειότεραι κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐμπορικῶς αἰ πλεῖστα καὶ πρὸς ἐμπορικοὺς σκοποὺς ἐκπεμφθεῖσαι οὐ μόνον ἐξ Ἑλλάδος ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικιῶν, προσέμειναν πισταὶ ἄχρι τέλους εἰς τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμὸν οὐδὲ προέβησαν εἰς ἀνωτέραν τινὰ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ δὲ πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων ἐχρησίμευσαν ὡς γέφυραι τῆς ἐξ Ἑλλάδος πρὸς δυσμὰς, ἰδίως εἰς Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, διαδόσεως τοῦ ἐλληνισμοῦ. Ἐκ τούτων δὲ καὶ διὰ τούτων παρέλαβεν ἡ Ρώμη τὸν πηνάρχηιον καὶ τὸν μετὰ ταῦτα ἐλληνισμὸν. Αἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν αὐταὶ ἀποικίαι ὀψιαιτέρον, καθὼς εἶδομεν, τῶν ἄλλων ἐκπεμφθεῖσαι προήχθησαν εἰς μέγαν βαθμὸν προόδου καὶ πολιτισμοῦ, ἐπενεργήσασαι μεγάλως καὶ πολλαχῶς εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς τέχνας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ πολὺ μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ἤδη χρόνων. Αἱ δὲ ἀποικίαι, αἵτινες πρώτως καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας προαχθεῖσαι εἰς μέγαν βαθμὸν προόδου καὶ ἀναπτύξεως, ἐπενήργησαν μεγάλως καὶ ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, εἶνε αἱ κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Αἰολικαί, Ἰωνικαὶ καὶ Δωρικαί, μάλιστα δὲ αἱ Ἰωνικαί.

Ἡ σχέσις τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν πρὸς τὰς μη-

τροπόλεις δὲν ἦτο ὁποία ἡ σχέσις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς κατὰ τὴν Ἀμερικὴν ἀγγλικὰς ἀποικίας, πρὶν ἀπελευθερωθῶσιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς μητροπόλεως. Συγκρίνω δὲ τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας πρὸς τὰς ἐν τῇ Ἀμερικῇ, διότι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον μόναι αἱ κατὰ τὴν Ἀμερικὴν ἀγγλικαὶ ἀποικίαι δύνανται νὰ συγκριθῶσιν ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς ἀποικίσεως πρὸς τὰς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἑλληνικὰς. Ἡ σχέσις τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων πρὸς τὰς μητροπόλεις ἦτο ὁποία ἡ θυγατρὸς πρὸς μητέρα. Αἱ ἀποικίαι ἦσαν πολιτικῶς ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν μητροπόλεων ἐπικράτεια. Ὁ μόνος δὲ σύνδεσμος αὐτῶν ἦτο μᾶλλον ἠθικὸς καὶ θρησκευτικὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὄχι ἀπηλλαγμένον χαλαρότητόσ τινοσ, ὡσ εἶκόσ. Ἀποικίαι μὴ συνδεδεμέναι πολιτικῶσ πρὸς τὰς μητροπόλεις δὲν περιποιούσι μὲν εἰς αὐτὰς πολιτικὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ συντελοῦσιν ὁμῶσ αὐτῇ εἰς πρόοδον καὶ εἰς ἀνάπτυξιν. Ὁ διαμῆνων ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ εἶνε προσδεδεμένος εἰς τὰ πάτρια καθεστῶτα ἢ πρόοδος αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάπτυξις ὀρίζεται οὐσιωδέστατα ἐκ τῆσ διαφόρου, καλῆσ ἢ κακῆσ μορφῆσ τῆσ πολιτείας καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἐν γένει πνευματικοῦ βίου. Ἐνῶ ἀποικίσεσ τισ πλεονεκτεῖ μὲγάλωσ τῶν οἰκοι διαμηνόντων συμπολιτῶν του· διότι πρῶτον μὲν φέρει μεθ' ἑαυτοῦ οἰκοθεν τὴν περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὸν λοιπὸν βίον ἐμπειρίαν, καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῶν τε ἐλαττωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων τῆσ οἰκοι πολιτείας καὶ κοινωνίας· δεῦτερον δὲ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ ἐπίγνωσισ αὐτῆ, ἣτισ θὰ τῷ ἦτο ἄχρηστος, ἐὰν ἔμενεν οἰκοι, ἀποβαίνει εἰς αὐτὸν τὰ μάλιστα χρήσιμος ἀποικήσαντα, διότι ἐξ αὐτῆσ ὀδηγούμενοσ, τὰ μὲν κακῶσ ἔχοντα ἀποβάλλει ἐν τῇ συντάξει τοῦ ἀποικιακοῦ πολιτεύματος καὶ τῇ ἐγκαταστάσει τοῦ νέου ἀποικιακοῦ βίου, τὰς δὲ βελτιώσεσ ὅσασ νομίση ἀνγκυκίας καὶ ἐπειγούσασ δύναται νὰ εἰσγάγῃ ἀδεῶσ καὶ εὐκόλωσ, μὴ κωλυόμενοσ ἐκ τῶν πατρίων καθεστώτων, τὰ ὁποία δὲν ἰσχύουσι πλέον δι' αὐτὸν, ἀποικον νῦν ὄντα. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε πνευματικὸν πλεονέκτημα τὸ ὁποῖον συνεκύρησεν εἰς ἀπάσασ βέβαια τὰς ἀποικίαι· ἀλλὰ εἰς ὀλίγασ ὁμῶσ ἐχρησίμευσε μὲγάλωσ, διότι δὲν συνεδοήθησαν καὶ ἄλλα περιστάσει. Αἱ πρὸς βορρᾶν π. χ. ἀποικίαι δὲν προέκοψαν πνευματικῶσ οὐδ' ἀνεπτύχθησαν, ὡσ προεῖπον· καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσε μὲγάλωσ καὶ αὐτῆ, ὡσ φαίνεται, ἡ φύσισ τῆσ χώρασ καὶ τοῦ βορείου κλίματος, διότι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν δύναται νὰ προκόψῃ μὲγάλωσ ὑπὸ κλίμα ψυχρὸν καὶ οὐρανὸν ἀνήλιον καὶ συννεφῶδη. Τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα συνεκύρησαν ἅπαντα εἰς τὰς ἀποικίαι τῆσ Μ. Ἀσίας, χώρασ εὐφορώτατῆσ ἅμα καὶ τερπνοτάτῆσ κατὰ τὸ κλίμα καὶ εὐκραεστάτῆσ, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς

τὴν Ἰωνίαν, ἥσ πλὴν τῆσ εὐφορίας καὶ γονιμότητοσ τῆσ χώρασ, ἀνέκαθεν φημίζεται ὁ οὐρανὸσ καὶ τὸ κλίμα. Αὐτόσ ἤδη ὁ Ἡρόδοτοσ λέγει περὶ τῶν Ἰωνῶν « οἱ δὲ Ἴωνεσ οὔτοι, ὧν καὶ τὸ Ἰωνιὸν ἐστί, τοῦ μὲν οὐρανοῦ καὶ τῶν ὠρέων ἐν τῷ καλλίστῳ ἐτύγχανον ἰδρυσάμενοι πόλιασ πάντων ἀνθρώπων ὧν ἡμεῖσ ἴδμεν » (Α', 148). Διὰ νὰ ἐννοήση τισ τὸν οὐρανὸν τοῦτον τῆσ Ἰωνίας, ἀρκεῖ νὰ ἴδῃ τὴν Χίον, τὴν Σάμον καὶ τὴν Σμύρνην. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο αἱ κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικίαι αὐταὶ πρῶται ἀνέλαμψαν καὶ ἐδοξάσθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἐν ῶ ἡ καθ' αὐτὸ Ἑλλάσ ἦτο ἀκόμη σχετικῶσ ἀπολίτευτοσ καὶ ἀπαίδαυτοσ, ἡ Χίοσ, ἡ Σάμοσ, ἡ Λέσβοσ, ἡ Σμύρνη, ἡ Μίλητοσ, ἡ Ἔφεσοσ καὶ λοιπαὶ πόλεις καὶ χωρὶ τῆσ Μ. Ἀσίας ἦσαν λίαν ἤδη προκεχωρηκυῖαι εἰς τὴν ἐμπορίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὰς ἐπιστήμασ, τὰς τέχνασ, καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἐνθεν μὲν ἡ γονιμότησ τῶν χωρῶν τούτων, ἐνθεν δὲ ὁ ἐκ τῆσ ἐκτεταμένησ αὐτῶν ἐμπορίας συμφορηθεὶσ πλοῦτοσ, ἐχρησίμευσε εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆσ βιομηχανίας, καὶ βίου ἀνέτου καὶ εὐδαίμονοσ. Ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει πλοῦτοσ καὶ ἄνεσισ βίου καὶ εὐδαιμονία, ἐκεῖ καὶ ὡσ ἐκ ταῦτομάτου ἀναφύεται θαλερὸν καὶ κάρπιμον τὸ δένδρον τῆσ ποιήσεωσ καὶ τῶν γραμμάτων, ἐν ῶ ὅπου ὑπάρχει πενία καὶ βίοσ τεταλαιπωρημένοσ, ἐκεῖ οὔτε τὰ γράμματα οὔτε αἱ ἐπιστήμαι εἶνε δυνατόν νὰ προκόψωσι. Διότι τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστήμαι εἶνε τροφή τοῦ πνεύματοσ· ἀλλ' ὅπου κατατρώχει τὸν ἀνθρώπον ἡ πτωχεία, ἐκεῖ τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστήμαι, ἐξευτελιζόνται μεταβαλλόμεναι ἀπὸ πνευματικῆσ εἰς σωματικὴν τροφήν, καὶ ἀναγκαζόμεναι νὰ πληρώσωσι τὴν κοιλίαν, ἀφίνουσι λιμώτουσαν καὶ κενὴν τὴν κεφαλὴν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην καθιστᾶ εἰς ἡμᾶσ ὀφθαλμοφανῆ καὶ ψηλαφητὴν ἡ ἱστορία μάλιστα τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰσ παρακειμέναισ νήσοισ ἑλληνικῶν ἀποικίων. Εἶδομεν ὅτι καὶ ἄλλα μὲν τινα αἷτια, ἀλλ' ἰδίωσ ἡ ἔλλειψισ γαιῶν εὐφόρων καὶ πλουσιοπαρόχωσ ἀμειβουσῶν τοὺσ ἰδρωτάσ τοῦ γεωργοῦ προεκάλεσαν τὰσ ἀλλεπαλλήλουσ ἐκείνασ ἀναστατώσεισ καὶ μεταναστεύσεισ, καὶ τὰσ ἐντεῦθεν ἀμοιβαίασ ἀντεισβολάσ καὶ ἀντεξώσεισ τῶν ἑλληνικῶν λαῶν ἀπὸ τῆσ Ἡπειρωτικῆσ Θεσπρωτίας μὲχρι τῆσ Πελοποννησιακῆσ Μεσσηνίας, αἷτινεσ συνυποννοῦνται ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα τῆσ καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν. Ποία ἐμελλε νὰ ἦνε ἡ τύχη τῶν ἑλληνικῶν λαῶν, ὅσοι ἔτυχε νὰ εὐρεθῶσιν εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆσ ἐξώσεωσ, οἱ λαοὶ ὅσοι ἐπὶ τέλοσ κατήντησαν νὰ μείνωσιν ἀνέστιοι καὶ ἀπάτριδεσ, ἐὰν ἔμενον ἐν Ἑλλάδι; Ποία ἐμελλε π. χ. νὰ ἦνε ἡ τύχη τῶν ἐκ τῆσ Πελοποννήσου ἐκβληθέντων, καὶ εἰς τὴν Ἀττι-

κὴν μετὰ καὶ ἄλλων ἔθνων προσφυγόντων Ἴωνων, εἰς ἔμενον ἐν Ἑλλάδι; Ἦθελον διαγάγη βίον ἄσημον, πενηχρόν καὶ τεταλαιπωρημένον, ἢ, εἰς ἔμιμουσαν τὸ παράδειγμα τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ καιροφυλακτῆσαντες ἐπέστρεφον ὀπίσω κατὰ τῶν ἐκδιωκτῶν αὐτῶν, ἢ ἤθελον ἀποτύχη ἐντελῶς, ἢ ἤθελον ἐξαγοράσῃ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐκάστην σπιθαμὴν πινραῶς τινος καὶ λεπτογείου χώρας, ἢ καλλιεργούντες μάλιστ' εὐδύνανται ν' ἀποζῶσιν, ἢ αναγκασμένοι νὰ μένωσιν ἄγρυπνοι καὶ ἐτοιμοὶ πάντοτε ν' ἀποκρούωσι διὰ τῶν ὄπλων πάσαν νέαν εἰσβολὴν, καὶ ἀφορμὴ γινόμενοι οὕτως ἀδιαλείπτων ἐρίδων καὶ ἐμφυλίων ταραχῶν καὶ πολέμων. Δὲν ἐπραξάν τοῦτο, οὔτε οἱ ἕτεροι ἀνάστατοι γενόμενοι λαοὶ, οὔτε οἱ Ἴωνες. Ἀποικήσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, οὐ μόνον ἑαυτοὺς ἐπλούτισαν ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἑλλάδα ὁμογενεῖς, καὶ οὐ μόνον αὐτοὶ προήγαγον εἰς μέγαν βαθμὸν πρόδου καὶ ἀναπτύξεως τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμογενεῖς κατέστησαν μετὰ ταῦτα ἀφθόνης συμμετόχους τῶν ἀφθόνων αὐτῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Αἰοτι ὁλόκληρος ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἑλλάδος, ἢ τις συγκεντροῦται εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηναίων, εἶνε καρπὸς τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἑλληνικῶν ἀποικίων, ἢ τις συγκεντροῦται μάλιστα εἰς τοὺς Ἴωνας. Πρὸ τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἄπασα ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἶνε καρπὸς τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων, ὅπως θέλομεν ἰδῆ ἀκολουθῶς. Οἱ Θάλητες, οἱ Ἀναξίμανδροι, οἱ Ἀναξίμενοι, οἱ Ἡρακλειτοὶ, οἱ Ἐμπεδοκλεῖς, οἱ Ἀναξαγόραι, οἱ Δημόκριτοι, οἱ Πυθαγόραι, οἱ Ξενοφάνεις, οἱ Παρμενίδαι, οἱ Ζήνωνες, οἱ Πρωταγόραι, οἱ Γοργίαί, οἱ Πρόδικοι καὶ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀριστοτέλεις, οἱ Θεόφραστοι, οἱ Ἐπίκουροι, καὶ ἄπαντες οἱ λοιποὶ, ἦσαν τέκνα τῆς ἐξω Ἑλλάδος, τῶν ἀποικίων. Πρὸ τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἄπαντες οἱ ποιηταί, οἱ Ὀμηροὶ, καὶ οἱ Ὀμηρίδαί, οἱ Κρεώφυλοι, οἱ Ἀρκτίνοι, οἱ Καλλίνοι, οἱ Ἀρχίλοχοι, οἱ Σιμωνίδαί, οἱ Τέρπανδροι, οἱ Λέσχει, οἱ Μίμνεμοι, οἱ Ἀρίωνες, οἱ Ἀλκαῖοι, αἱ Σαπφοί, οἱ Στυσίχοροι, οἱ Ἀνακρέοντες, οἱ Ἄσιοι, οἱ Ἰππώνακτες, οἱ Θεόγνιδες, οἱ Φωκυλίδαί, οἱ Ἴβυκοὶ, οἱ Ἐπίχαρμοι, οἱ Σιμωνίδαί, οἱ Ἴωνες, οἱ Βακχυλίδαι, καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἄλλοι ἦσαν ἐκ τῆς ἐξω Ἑλλάδος, ἐκ τῶν ἀποικίων. Ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐνεφυτεύθη ὁ πολιτισμὸς οὗτος καὶ ἐκαρποφόρησεν, ἢ πρώτη ὤθησις ἐδόθη πάντοτε ἐξώθεν, ἐκ τῶν ἀποικίων. Ἡ ἐμπορία, ἡ βιομηχανία, ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία ἤκμασαν ἐν ἐκείναις ταῖς πόλεσι τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι διετέλουν ἐν συνεπιμιξίᾳ πρὸς τὴν Μικρασιατικὴν Ἑλλάδα. Λάβετε ὡς παράδειγμα τὰς Ἀθή-

νας. Αἱ ἀρχαῖαι Ἀθηναὶ ἦσαν διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὅ,τι εἶνε καὶ σήμερον αἱ νέαι Ἀθηναὶ διὰ τὴν νέαν, ἐστία τῶν φώτων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλ' ὅπως αἱ νεώτεραι οὕτω καὶ ἀρχαῖαι Ἀθηναὶ τότε ἤρξαντο νὰ ᾔνε ἡ πατρίς τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, ὅταν οἱ ἀρχαῖοι αὐτῆς κάτοικοι ἠφανίσθησαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκ τῶν τεσσάρων ἄκρων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου συρφευσάσης ποικίλης καὶ παμμυγοῦς πανσπερμίας. Πρὸ τῆς καθόδου αὐτῆς τῶν Ἡρακλειδῶν, καθὼς εἶδομεν, εἶχον κατακλύσῃ τὰς Ἀθήνας οἱ ἀπανταχόθεν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος προσφυγόντες Ἕλληνες. Ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ μεγάλη πνευματικὴ πρόδος τῶν Ἀθηναίων ἀρχεται ἀκριδῶς ἀφ' οὗτου ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωὴ μετεδόθη ἐκ τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικίων καὶ ἰδίως τῶν Ἴωνικῶν. Οὕτως ἀγαθὰ ἀπεδείχθησαν εἰς τὴν τύχην καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀποτελέσματα τῆς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους ἀποικήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν Ἴωνων. Ἴνα κατανοήσῃτε ὅλην τὴν ἀπόστασιν τῆς πρόδου τῶν ἑλληνικῶν μητροπόλεων καὶ τῶν κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀποικίων τούτων, ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς, ἀφοῦ ἐχαρακτηρίσαμεν γενικῶς τὸν λοιπὸν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πολιτισμὸν, ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ εὐσμερότατον ἄνθος αὐτοῦ, εἰς τὸν κάλλιστον καρπὸν, καὶ τὴν λαμπρὰν κορωνίδα τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀναπτύξεως τῶν ἀποικίων Ἑλλήνων, τὴν ποίησιν. Ὅλον τὸ μέγεθος, ὅλην τὴν σπουδαιότητα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀναπτύξεως τῶν ἀποικίων θέλετε ἐννοήσῃ διὰ μίαν καὶ εὐκόλως, εἰς ἀναφέρω ἓν καὶ μόνον γέννημα καὶ κόσμημα αὐτῆς, ἓν ὄνομα γνῶριμον μὲν καὶ προσφιλὲς εἰς ὑμᾶς, ἐνδοξον δὲ καὶ ἀθάνατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τὸ ὄνομα τοῦ Ὀμήρου. Συγκρίνατε τί ἐδημιούργησεν ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ ποιήσει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τῶν ἀποικήσεων καὶ τί ἐδημιούργησεν ἡ ἀποικὸς Ἑλλάς. Εἰς τὴν Ἑλλάδα περιορίζετο ἐντὸς ἑαυτῆς, καὶ μὴ διεξεγέετο εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, δὲν ἤθελεν ὑπάρχει σήμερον Ὀμηρος. Εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἢ Ἑλλάδα, ἢ ποιητικὴ Ἑλλάς δὲν ἤθελε θερμαίνεται σήμερον ἀδεῶς καὶ ἀνέτως εἰς τὰς φαινὰς ἅμα καὶ θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ Ὀμηρικοῦ ἡλίου, ἀλλὰ βίγῃσιν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ περιστελλομένη εἰς τὰ ἱμάτια τῆς ἤθελε κάθηται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος διὰ νὰ θερμανθῇ καὶ φωτισθῇ ἐκ τοῦ αὐχμηροῦ καὶ μάλιστ' ἀναδιδομένου πυρὸς τῆς ποιμενικῆς πυρᾶς, ἢ μετὰ κόπου καὶ μόχθου κατάρθωσε νὰ συνδουλίσῃ ὁ πτωχὸς τῆς πτωχῆς Ἄσκρας ποιητῆς, ὁ Ἡσίοδος. Καὶ τῶνδ' ὅλη ἡ ἀπόστασις καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ ἐγγωρίου ἀπὸ τοῦ ἀποικιακοῦ πολιτισμοῦ ἀναφαίνεται καὶ καταμετρεῖται ὡς δι' ἐνὸς βλέμματος ἐν τοῖς δυοῖν τούτοις ὀνόμασιν: Ἡσίοδος καὶ Ὀμηρος!

Τί σημαίνει ὡς ποιητής ὁ Ἡσίοδος, καὶ τί σημαίνει ὁ Ὀμηρὸς!

Ὁ Ἡσίοδος ἐγεννήθη λίαν πιθανῶς περὶ τὸ 884 π. Χ. ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα μετὰ τὸν Ὀμηρον, εἰ καὶ ἕτεροι τάττουσιν αὐτὸν οἱ μὲν πρότερον τοῦ Ὀμήρου οἱ δὲ σύγχρονον πρὸς αὐτόν. Πατρίς αὐτοῦ ἦτο ἡ Ἄσκρα, ἀθλίαι τις κώμη τῆς Βοιωτίας, οὔτε τὸν χειμῶνα θερμὴ, οὔτε τὸ θέρος ψυχρινή, ὅπου εἶχεν ἀποκατασταθῆ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δίος, ἐλθὼν ἐκεῖσε ἐκ τῆς Αἰολικῆς κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν πόλεως Κύμης:

* νάσσατο δ' ἄγχ' Ἐλικῶνος ὀϊζυρῆ ἐνὶ κώμῃ

Ἄσκρα, χειμα κακῆ, θέρει ἀργαλή, οὐδέ ποτ' ἐσθλή.

πρότερον μὲν νευτικὸς πτωχὸς, μετὰ δὲ ταῦτα γεωργός. Ἐκεῖ δὲ κατὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἐλικῶνος ὁ Ἡσίοδος, νέος ἔτι ὢν, ἔδοσκε πρόβατα, ὅπου παραγενόμεναί ποτε τὴν νύκτα διὰ νὰ λουσιθῶσιν εἰς τὰς κρυτταλλίνας πηγὰς αἱ Πιερίδες Μοῦσαι, καὶ ψάλωσι τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, προσῆλθον εἰς τὸν νέον βοσκὸν, καὶ ἐγγχειρήσασαι αὐτῷ σκηπτρον δάφνης Ἐλικωνίας, τῷ ἐχάρισαν τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως. Ἀνθ' ἧς χάριτος εὐγνωμονῶν ὁ Ἡσίοδος ἀνέθηκεν εἰς αὐτὰς χαλκοῦν τρίπουρον, ἀθλον ἐξ ἧς ποτε ἐνίκησε νίκης ἐν τοῖς ποιητικοῖς κατὰ τὴν Εὐβοικὴν Χαλκίδα ἀγῶσι, τοῖς θεοῖσιν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀμφιδάμαντος. Ἐκ τῶν βιογραφικῶν τούτων εἰδήσεων τῶν περὶ Ἡσιόδου εὐκόλως συμπερικίνει τις ὁποῖα τις ἦτο ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς Ἡσιοδαίου ποιήσεως. Ἡ ποίησις αὕτη συνέχεται ὡς ἐκ μὲν τῆς τεχνικῆς μορφῆς πρὸς τὴν Αἰολικὴν ποίησιν τῆς Μ. Ἀσίας, ἧτις προὑπῆρξεν ὡς βάσις καὶ ἀφετηρία τῆς Ὀμηρικῆς, κατ' οὐσίαν δὲ πρὸς τὴν ἱερατικὴν τῆς Ἑλλάδος ποίησιν, ἧτις ἦτο καρπὸς τῆς θρησκευτικῆς λατρείας τῶν Πιερίδων Μουσῶν, τοῦ Διονύσου καὶ Ἀπόλλωνος, καὶ ἦν περιεῖπον οἱ Πιέριοι Θραῖκες. Καὶ ἐκείνης μὲν ὁ χαρακτήρ ἦτο καλλιτεχνικός, κορυφωθεὶς καὶ τελειωθείς ἐν τῷ Ὀμήρῳ, ταύτης δὲ θρησκευτικὸς καὶ μυστικὸς, τελειωθείς ἐν τῷ Ὀρφεῖ, τῷ Εὐμόλπῳ, τῷ Μουσαίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, ἐπὶ τὸ λαϊκώτερον δὲ καὶ κοσμικώτερον μετατραπείς πρὸς τὸν Ἡσίοδον. Πλὴν πολλῶν ἄλλων ποιημάτων ἀσημοτέρων, ὧν ἡ γνησιότης ἀμφιβάλλεται, τὰ σπουδαιότατα ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου εἶναι ἡ Θεογονία καὶ τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέραι. Τὴν θεογονίαν ἐποίησεν ὁ Ἡσίοδος κατὰ διαταγὴν τῶν Μουσῶν, ὧν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιφοίτησιν, ἰδοὺ πῶς διηγεῖται αὐτὸς ὁ ποιητής:

* αἰθ' Ἐλικῶνος ἔχουσιν ὄρος μέγα τε ζῆθεόν τε . . .

Ἐνθεν ἀπορνόμεναι, κεκαλυμμέναι ἡέρι πολλῇ

ἐννόχαι στείχον περικαλλέα ὕσαν ἰεῖσαι,

ὕμνεσαι Δία τ' αἰγιόχον καὶ πότνιαν Ἥρην . . .

ἄλλων τ' ἀθανάτων ἱερὸν γένος αἰὲν ἑόντων.

Αἶ νύ ποθ' Ἡσίοδον καλὴν ἐδίδαζαν ἀοιδῆν,

Ἄρνας ποιμαίνονθ' Ἐλικῶνος ὑπαζαθέοιο.

Τὸν δὲ δὲ με πρώτιστα θεαί πρὸς μῦθον εἶπαν,
Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες, κοῦρτι Διὸς αἰγιόχοιο.

Ποιμένες ἀγραυλοὶ, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρας οἶον,

"Ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὄμοια,

"Ἴδμεν δ', εὖτ' ἐθέλωμεν, ἀληθέα μυθήσασθαι.

Ὡς ἔφασαν κοῦραι μεγάλου Διὸς ἀρτιπέπειαι.

Καὶ μοι σκηπτρον ἔδον δάφνης ἐριθηλέος ὄζον

δρέψασθαι, θηητόν· ἐνέπνευσαν δέ μοι αὐδὴν

θεῖην, ὡς κλείοιμι τὰτ' ἐσσόμενα πρὸς ἑόντα,

Καὶ με κέλονθ' ὑμνεῖν μακάρων γένος αἰὲν ἑόντων,

Σφᾶς δ' αὐτὰς πρώτῳ τε καὶ ὑστερον αἰὲν ἀείδειν.

Ἐν τῇ Θεογονίᾳ ἐδοκίμασεν ὁ Ἡσίοδος νὰ συνδέσῃ γενεαλογικῶς τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέβη δυστυχῶς πρὸς αὐτῷ ὅλως ἐξωτερικὸς, ἀφηρημένος καὶ ξηρὸς κατάλογος, ἄνευ ἐσωτερικῆς καὶ ὀργανικῆς συναφείας· ἄλλως δὲ γυμνὸς πάσης ποιητικῆς χάριτος καὶ ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θεογονία ἀητεῖται πρὸς πολλῶν. Ἵστε τὸ μόνον ποίημα, ὅπερ κατὰ τὴν ὁμολογίαν πάντων εἶναι γνήσιον Ἡσιοδαίου, εἶνε τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέραι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τοῦ ποιητοῦ Δίου, ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πέρσης ἐκληρονόμησαν τὴν μικρὰν τοῦ πτωχοῦ γεωργοῦ περιουσίαν, μερίσαντες αὐτὴν δίχα. Ἀλλ' ὁ Πέρσης δικαθείρας μὲ χρήματα τοὺς δωροφάγους βασιλεῖς, οἵτινες, ὡς φαίνεται, διεχειρίζοντο ἀκόμη ἐπὶ Ἡσιόδου τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν,

* . . . μέγα κούδαιων βασιλῆας

δωροφάγους, οἱ τὴν δὲ δίκην ἐθέλουσι δικάσαι,

ἐσφετερίσθη καὶ τὸ πλεῖστον τῆς μερίδος τοῦ Ἡσιόδου. Ἀλλὰ τὸ ξένον δίκαιον δὲν ἐχρησίμωσεν εἰς τὸν Πέρσην, ὅστις ἀντὶ νὰ γεωργῇ τὴν γῆν καὶ νὰ διώκῃ τὸ ἄροτρον, ἀνεστρέφετο καθ' ἡμέραν ἐν τῇ ἀγορᾷ δικοβράφων καὶ βραδιουργῶν. Καταφαγὼν καὶ τὴν μερίδα τοῦ Ἡσιόδου, τῇ συνεργείᾳ, ὡς φαίνεται, καὶ γυναικὸς κούρης καὶ ἥμισθα οἰκονόμου, ἠτύμαζε νέαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ δίκην, θέλων ν' ἀρπάσῃ καὶ τὰ ἐλάχιστα λείψανα τῆς πατρικῆς περιουσίας, ὅσα τῷ ἀφῆκεν. Εἰς τὴν ἐπικίνδυνον καὶ κρίσιμον ταύτην θέσιν περιελθὼν ὁ Ἡσίοδος ἐποίησε τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέρας, ἐν οἷς προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τὸν ἀδελφόν του ν' ἀποστῇ ἀπὸ τῶν ἀδίκων τούτων καὶ ἀνοσίων δικανικῶν βραδιουργιῶν, καὶ νὰ μεταβάλλῃ ἐν γένει φρόνημα καὶ βίου τρόπον, λαμβάνων μετὰ χεῖρας τὸ ἄροτρον, καὶ ποριζόμενος ἐκ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐργασίας τὰ πρὸς τὸ ζῆν:

* Ὡ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα τεφ' ἐνικάθεο θυμῷ,

μηδὲ σ' ἔρωεσ κακόχαρτος ἀπ' ἔργου θυμὸν ἐρύκοι,

νεῖκε' ὀπιπτεύοντ' ἀγορῆς ἐπακουὸν ἑόντα.

"Ὀρῆ γάρ τ' ὀλίγη πέλεται νεϊκέων τ' ἀγορέων τε

"Ἰλτινι μὴ βίος ἐνδον ἐπηετανός· κατάκειται

ῥατος, τὸν γὰρ φέρει, Δημήτερος ἀκτῆν.

Τοῦ κε κορεσσόμενος νεϊκεαὶ καὶ θῆρ·ν ὀφέλλοις

κτῆμασ' ἐπ' ἀλλοτρίοις· σοὶ δ' οὐκέτι δεύτερον ἔσται

ᾧδ' ἔρδειν· ἀλλ' αὔθει διακρινώμεθα νεϊκος

ἰθείησι δίκαις, αἵτι' ἐκ Διὸς εἰσιν ἄρισται.

Ἦδη μὲν γὰρ κληρὸν ἐδάσσαμεθ', ἄλλα τε πολλὰ ἀρπάξων ἐφόρεις, μέγα κυδαίνων βασιλῆας δωροφάγους, οἳ τὴν δὲ δίκην ἐθέλουσι δικάσαι· νήπιοι, οὐδὲ ἴσασι, δαίη πλέον ἤμισυ παντός, οὐδ' ἔσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλω μέγ' ὄνειρα. » κτλ.

Ὅλον τὸ ποίημα εἶναι πλήρες τοιούτων βιωτικῶν γνωμῶν καὶ συμβουλῶν καὶ διδαγμάτων περὶ τῆς γεωργίας, τῆς ναυτιλίας, τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν παρομοίων. Ἐὰν ἐξαιρέση τις τὰς ἐν χρήσει συχνῇ ποιητικὰς φράσεις καὶ λέξεις καὶ μεταφοράς, οὐδαμοῦ κατορθώνει ὁ ποιητὴς νὰ ἐξαρθῇ ὑπὲρ τὴν κοινὴν σφαιρὰν τῆς μικρᾶς καὶ πεζῆς πραγματικότητος τῆς Ἀσκραίας πολίχνης. Ἡ ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ ἐπικρατοῦσα θεωρία τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εἶνε μικροπρεπῆς, περιορισμένη καὶ σχολαστικῆ. Ὅπως ἐν ἅπασι τοῖς πρὸ Ὀμήρου ποιήμασιν ἐνυπάρχουσι συγκεχυμένα φύρδην μίγδην ἅπαντα τὰ ποιητικὰ στοιχεῖα, ἰδίως δὲ τὸ ἐπικόν καὶ τὸ λυρικόν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἡσιόδῳ τούτῳ ποιήματι ἐπικρατεῖ μεγάλως τὸ λυρικόν στοιχεῖον, τουτέστιν ἀπανταχοῦ φαίνεται τὸ ὑποκείμενον τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' οὐδέ ποτε σχεδὸν πρὸς ὄφελος αὐτοῦ ἢ τοῦ ποιήματος. Ἡ ποίησις τοῦ Ἡσιόδου εἶναι σχεδὸν μονόχορδος, καὶ ὁ κυριώτατος τόνος τῆς μιᾶς καὶ μόνης χορδῆς ταύτης εἶναι ἡ θλίψις καὶ ἡ μελαγχολία, ἀλλ' ὄχι ἡ τῆς νεωτέρας ῥωμαντικῆς ποιήσεως, ἡ ἐκ τῶν αἰσθημάτων, ἡ συνήθης ἐκείνη καὶ πῶς ἡμῖν προσφιλές, ἀλλὰ ἡ ἐξ ὄλως πεζῶν καὶ ἐγκοσμίων, ἀναξίων λόγου πραγμάτων καὶ συμπερόντων, ἡ ἔνεκα τῆς στρεφодίκου καὶ φιλόρπαγος διαθέσεως ἀδελφοῦ καὶ παρομοίων ἄλλων γεγονότων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγγώριος τῆς Ἑλλάδος ποίησις, εἰκὼν πιστὴ καὶ ζῶσα τοῦ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἑλληνικοῦ βίου, καθ' οὓς ὁ ἕτερος λαὸς ἐπερχόμενος ἤρπαζε τὴν χώραν τοῦ ἑτέρου, καὶ καθ' οὓς ἀδιάλειπτοι σχεδὸν ἐπεκράτουν ἐριδες καὶ μίση καὶ πόλεμοι ἐμφύλιοι. Ὅ,τι δὲ ἦτο ἡ Ἑλλάς καθόλου, ἦτο καὶ ἐν μικρογραφίᾳ ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἡσιόδου: ἀδικοὶ ἐγκλήσεις τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ κατὰ τοῦ ἑτέρου, ἀδικος σφετερισμὸς τῆς ἀδελφικῆς περιουσίας, καὶ ἐντεῦθεν ἐριδες ἀδελφικαὶ καὶ διχόνοιαι. Ἀλλὰ τοιαύτη καὶ ἡ ποίησις, δι' ἧς παρεδόθησαν εἰς τὴν ἱστορίαν αἱ ἀδελφικαὶ αὐταὶ ἐριδες καὶ διχόνοιαι καὶ ἀδικίαι. Ἡ περιέχουσα τὸν Ἡσιόδον ἀτμόσφαιρα, ἦτο τόσοσ πνιγερὰ, ὥστε ἀπέδη ἐντελῶς ἀδύνατον εἰς τὴν νεαράν ποίησιν ν' ἀναπνεύσῃ τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς ἀληθοῦς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως. Τοῦ Ἀσκραίου ἀετιδέως τὰ πτερὰ μόλις ἐκφυέντα ἐψαλίδισεν ἡ δυστυχία καὶ ταλαιπωρία τοῦ περὶ αὐτὸν ἑλληνικοῦ βίου τόσοσ βαθέως, ὥστε τῷ ἦτο διὰ παντός πλέον ἀδύ-

νατον ν' ἀναπτερωθῇ καὶ φθάσῃ εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ἑλικῶνος.

Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὰς ἐριδας καὶ τὰς διχονοίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Δίου, ἐκλίπωμεν τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἑλικῶνος, τὴν πενιχρὰν Ἀσκραίην, καὶ τὸν ποιητὴν αὐτῆς, φύγωμεν τὴν λιμνάζουσαν πεδιάδα, τὸν περιορισμένον ὀρίζοντα, καὶ τὸν βαρὺν ἀέρα τῆς Βοιωτίας, καὶ δεῦτε μεταβῶμεν εἰς τὴν εὐδαιμονοῦσαν ἐμπορικὴν, βιομήχανον, ἀνεπτυγμένην, καὶ πλήρη ζωῆς καὶ κινήσεως Ἑλλάδα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐξέλθωμεν εἰς τὰ παράλια τῆς ποιητικῆς Ἰωνίας. Ἐδῶ ἀπέραντος ὁ ὀρίζων· ἐδῶ ἀπειρος ἡ ἔκτασις τῆς γαληνιώσης θαλάσσης, ἧς τῆδε κακεῖσε ἐπιπλέουσι γραφικώτατα συμπλέγματα μικρῶν καὶ μεγάλων νήσων, ὧν ἐκάστη, καὶ ἡ ἐλαχίστη, εἶνε ἡ ἑνδοξὸς πατρίς ἐνὸς ἀοιδοῦ, ἡ ἐνὸς φιλοσόφου· ἐδῶ αἰθρία ἡ ἀτμόσφαιρα καὶ διαφανὴς ἐκ τῶν χρυσῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, καὶ δι' αὐτῆς ἀντανακλώμενος ὁ ὠραῖος τῆς Ἰωνίας καὶ ἀνέφελος οὐρανὸς ἐπὶ τῶν νήσων, ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἐπὶ πάντων τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων, ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὰ τὸ γοητευτικὸν ἐκεῖνο βαθὺ κυανοῦν χρῶμα, καὶ τὴν ἐν ἀπόψει ἀμίμητον ἐκείνην διὰ τὸν ζωγράφον θεάν, ἧτις εἶνε ἡ ἀποκλειστικὴ προνομία ἐν γένει μὲν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἰδίως τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἰδιαίτατα τῆς Ἰωνίας. Καὶ ὅμως τί εἶνε ἡ τὰ πάντα καταυγάζουσα φυσικὴ αὕτη λάμψις, ἧτις τέρπει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἀπανταχοῦ διακεχυμένην ποιητικὴν λάμψιν, ἧτις τέρπει τὰ ὄμματα τῆς διανοίας παντός εὐαισθήτου καὶ πεπαιδευμένου ἀνθρώπου! Ὅπου καὶ ἂν σταθῇ τις, ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ τὸ βλέμμα, ἀπανταχοῦ αἰσθάνεται τὴν παρουσίαν καὶ τὴν προσέγγισιν ἀνωτέρας τινὸς ἀοράτου δυνάμεως, ἀνωτέρου τινὸς θειοτέρου πνεύματος. Τὸ πνεῦμα τοῦτο εἶνε ὁ θεῖος δαίμων τῆς ποιήσεως, ὁ ὑψιπέτης τοῦ Διὸς καὶ τῶν Ὀλυμπίων ἀετὸς, ὁ ἀναδραμῶν εἰς ὕψος ἐκ τῶν πυκνοφύλλων ὄχθων τοῦ Μέλητος, ὁ μεσουρανήσας ὑπεράνω τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Χίου, καὶ ἐκείθεν διὰ μὲν τοῦ βλέμματος αὐτοῦ περιλαμβάνων ὀλόκληρον τὸν κόσμον, τὰς δὲ πτέρυγας αὐτοῦ ἐξηπλωμένας ἔχων ἀπανταχόσε τῆς Ἰωνίας, ὁ ἀθάνατος ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ὁ Ὀμηρος.

Οὔτε πότε οὔτε ποῦ ἀκριβῶς ἐγεννήθη ὁ Ὀμηρος γνωρίζει ὁ κόσμος. Ἡ δόξα καὶ ἡ λάμψις αὐτοῦ ἐθάμβωσαν ἀνέκαθεν τοὺς ἀνθρώπους οὕτως, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἴδωσιν ἔπειτα τὴν πατρίδα, καὶ τοὺς γονεῖς του, τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ κοινότατα εἰς πάντα θνητὸν προσόντα, ἅτινα δι' αὐτὸν ἐπεσκοτίσθησαν καὶ ἀπεκρύφθησαν εἰς μυθῶδες σκότος. Τίς, ἀφ' οὗ ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἤτένισε τὸν ἥλιον, εἶναι ἔπειτα ἱκα-

νός νὰ ἴδῃ ἐναργῶς καὶ σαφῶς τὰ μικρὰ περὶ ἑαυ-
τὸν ἀντικείμενα ;

« Ἐπεὶ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ρίζαν Ὀμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι. »
Ἀλλὰ τὰς δικαιοτέρας ἀπασῶν ἀξιῶσαι ἔχει ἡ Σμύρ-
νη, ἥτις διὰ πλείστους ὕσους λόγους εἶνε ἡ πατρίς
τοῦ Ὀμήρου, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἤκμασε κατὰ τὸν
δέκατον π. Χ. αἰῶνα, πιθανώτατα. Ἀλλ' ἐὰν ἀγνω-
στα εἶνε τὰ κατὰ τὴν γενεθλίαν χώραν καὶ τὴν χρο-
νολογίαν τοῦ Ὀμήρου, πασίγνωστα ὅμως εἶνε εὐτυ-
χῶς τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Ἄν ἠγνοήθη καὶ ἀπωλέσθῃ
ἡ πατρίς καὶ ὁ χρόνος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, οὔτε
ἀπωλέσθῃ οὔτε θέλει ἀπολεσθῆ ἡ ποίησις αὐτοῦ,
διότι αὕτη εἶνε κτῆμα καὶ κόσμημα παντὸς τύπου
καὶ παντὸς χρόνου, ἀναφαίρετον κτῆμα καὶ κόσμη-
μα ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τῆς μερίδος
δηλονότι ἐκείνης αὐτοῦ, ἥτις δὲν πλανᾶται πλέον
ἐντὸς τῆς νυκτὸς τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς ἀμα-
θείας. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια εἶνε τὸ πρῶτον γεγο-
νός τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἡ πρώτη πράξις τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ ἔθνους, καὶ ὡς ἐξωτερικὸν τῆς ἱστορίας καὶ
ὡς ἐσωτερικὸν τοῦ πνεύματος γεγονός, θεωρουμένη.
Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια εἶνε ἡ πρώτη καὶ χρυσὴ
βίβλος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐνάρχεται ὁλόκληρος ἡ εὐ-
ρωπαϊκὴ φιλολογία, ἀπ' ἐναντίας πρὸς τὴν παρά-
λογον καὶ τερατώδη φιλολογίαν τῶν ἀνατολικῶν
ἐθνῶν. Οὐ μόνον δὲ ἅπαντα τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα
διακρίνουσι τὴν εὐρωπαϊκὴν ταύτην φιλολογίαν ἀπὸ
τῆς ἀνατολικῆς, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ Ὀδύ-
σειᾳ εἰς βαθμὸν τελειότητος μοναδικὸν καὶ ἀνέφι-
κτον μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ ἐλλείπουσιν ἀπ' αὐτῆς
ἅπασαι αἱ κακίαι καὶ τὰ ἐλαττώματα, ὅσα ἀσχημί-
ζουσι ταύτην. Ὁ πρῶτος φθόγγος, ἡ πρώτη μολπή,
ἣν ἐξήνεγκε τὸ ἐκ τῶν δεσμών τῆς Ἀσίας ἀπελευ-
θερωθὲν εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα, τὰ πρῶτα ἔπη, τὰ γνώ-
ριμα καὶ ἡδέα εἰς τὴν ἀκοὴν ἡμῶν τῶν Εὐρωπαϊῶν,
ἐν οἷς ἀναγνωρίζομεν ἡμᾶς αὐτούς, εἶνε τὰ ὁμηρικὰ
τεῦτα ἔπη, ἡ μολπή καὶ οἱ φθόγγοι τῆς φόρμιγγος
τοῦ Μαιονίδου. Καὶ ποῖοι φθόγγοι ἡδυμελεῖς, ποῖα
μολπή θεσπεσία ! Τοιαύτη, ὁποῖαν ἔκτοτε δὲν ἤ-
κουσε δευτέραν φοράν ὁ κόσμος. Ὡς πρὸς τὴν ἡρωϊ-
κὴν δύναμιν καὶ τὴν βαθύτητα τοῦ αἰσθήματος, ἴ-
σως προσεγγίζουσι κατὰ μικρὰν τινα ἀπόμοιραν τὰ
ἔπη τῶν βορείων ἐθνῶν, ἡ Ἔδα τῶν Σκανδιναυῶν
καὶ αἱ *Nibelungen* τῶν Γευτόνων ὡς πρὸς τὴν
λαμπρότητα, τὸ τολμηρὸν καὶ πολυτελὲς τῶν χρω-
μάτων οὐ μόνον φθάνουσιν ἀλλὰ καὶ ὑπερτεροῦσι
τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν ἢ Ῥωμαϊκὰ καὶ ἢ Μα-
γχαβράτα τῶν Ἰνδῶν, ἢ Βίβλος τῶν Ἰουδαίων καὶ
τὰ λοιπὰ ἔπη τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἄλλὰ αἱ ἀρε-
ταὶ αὐταὶ καὶ μόναι δὲν εἶνε ἱκαναὶ εἰς τὴν τελείαν
ἀπάρτισιν τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος, αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ

εἶνε μονομέρειαι ἐπουσιώδεις, οὐδὲ παύουσι δι' αὐ-
τὰς τὰ ἐπικά ταῦτα ποιήματα τῶν βορείων εὐρω-
παϊκῶν καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν νὰ ἦνε, καθό-
λου θεωρούμενα, ἄμορφα καὶ τερατώδη. Αἱ αἰώνιας
καὶ ἀναφαίρετοι ἀρεταὶ τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως εἶνε
ἡ ἀρχιτεκτονικὴ συνάρχεια καὶ οἰκονομία τοῦ ὅλου
καὶ ἡ εἰς μίαν ἐνότητα εὐρυθμὸς καὶ ἐναρμόνιος συγ-
κράτησις καὶ συγκέντρωσις ἀπάντων τῶν μερῶν, καὶ
τῶν ἐλαχίστων, ἡ σαφὴς ἐνάρχεια καὶ ἡ φυσικὴ ἀ-
λήθεια τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων· διότι τὰ
πάντα περὶ Ὀμήρω εἶνε πλαστὰ, καὶ ὅμως τὰ πάν-
τα φαίνονται φυσικὰ καὶ ἀληθινὰ, τὰ πάντα εἶνε
ψεύδη, καὶ ὅμως τὰ ψεύδη ταῦτα εἶνε ὅπως τὰ ψεύ-
δη τὰ ὁποῖα γνωρίζουσιν αἱ Ἱερίδες, ὅμοια μὲ ἀ-
ληθεῖς, καθ' ἃ λέγουσιν αὐταὶ αὐταὶ παρὰ τῷ Ἠ-
σιόδῳ:

« Ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα· »
ἡ ἐναρμόνιος μετριοπάθεια καὶ ἰλαρότης τῆς περὶ
τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων θεωρίας, ἡ
ἀνέφικτος καὶ μοναδικὴ ποιητικὴ τέχνη, τὴν ὁποῖαν
εἶνε ἀδύνατον ν' ἀνακαλύψῃ καὶ τὸ διορατικώτατον
τοῦ κριτικοῦ βλέμμα· διότι τὰ πάντα περὶ Ὀμήρω φαί-
νονται ἀπλᾶ, φυσικὰ, καὶ ὅμως τὰ πάντα εἶνε κατὰ
βάθος ἀπ' ἐναντίας περίτεχνα καὶ καλλιτέχνα, προ-
μεμελετημένα καὶ προσεταθμισμένα. Ὅταν ἀναγι-
νώσκῃ τις τὸν Ὀμηρον νομίζει ὅτι ὁ ποιῆσας αὐτὸν
εἶνε παιδίον ἀπλοῖκόν καὶ ἀφελές, καὶ ὅμως ὅστις
ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ, ἀνακαλύπτει
ὅτι οὐδεὶς ποτε ποιητῆς ἐκράτησεν αὐτῷ λεπτὰ
καὶ ἀκριβῆ τὰ σταθμὰ καὶ τὰ μέτρα τῆς κρίσεως
καὶ τοῦ λόγου, ὅτε ἐποίει. Ὁ ποιητῆς οὐδαμοῦ φαί-
νεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς· νομίζει τις ἐκ πρώτης ὄψεως
ὅτι ἡ φορὰ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων αὐ-
τῇ προάγει τὴν διήγησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ
διαδοχὴν τῶν διαφόρων περιπετειῶν καὶ σκηνῶν,
καὶ ὅμως ὁ ποιητῆς, ἐὰν μὴ φαίνεται ἐπὶ τῆς σκη-
νῆς, εἶνε κεκρυμμένος ὀπισθεν αὐτῆς, τὰ πάντα προ-
βλέπων καὶ προοικονομῶν, πανταχοῦ καὶ πάντοτε
παρών. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ σχετικῶς μικροτέρας ἀξίας
ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν περιουσίαι, ἔχουσιν ὅμως πάν-
τοτε τόσα κάλλη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς τὴν μορ-
φήν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης οὐδαμοῦ ἀπαυδαῖ, οὐδὲ νυ-
στάζει, ὅπως ἔλεγεν ὁ φθονερός καὶ πλήρης οἰήσεως
Ὁράτιος, ἀλλὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐγρηγορεῖ,
πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἔχων τι νὰ ἀπολαύσῃ καὶ νὰ
θαυμάσῃ. Ἐπὶ πᾶσι δὲ αἰώνια καὶ ἀναφαίρετος ἀρετὴ
τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως εἶνε ἡ εὐμουσος ἐκείνη τῶν
αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν κοσμιότης καὶ εὐρυθμία, ὡς
ἐκ τῆς ὁποίας οὐδαμοῦ τις ἀπαντᾷ ἐν Ὀμήρω τὸ
ἄγριον καὶ κακότεχνον καὶ παράχρησιν. Οὐδαμοῦ
ὁ θεσπέσιος ψάλτης ἐκτραχηλίζεται εἰς κρυγὰς,
ὅπως οἱ νεώτεροι ἐπικοὶ ποιηταί, ἀλλὰ πανταχοῦ

καὶ πάντοτε τὰ ἔπη αὐτοῦ εἶνε μολπὴ μουσικὴ καὶ ἑναρμονία. Οἱ ἥρωες αὐτοῦ, αἱ ἰδέαι καὶ τὰ αἰσθη-
ματα αὐτῶν εἶνε ἠρωϊκὰ, ἀνωτέρας πάντοτε, ἠρωϊ-
κῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ ἠρωϊκὸν τοῦτο δὲν ἐκτραχη-
λίζεται εἰς ἀγριον, ἄμουσον καὶ βάρβαρον τραχύ-
τητα, ὅπως ἐν τοῖς ἐπικοῖς ποιήμασι τῶν βορείων
ἔθνων, ἀλλὰ λεπτὴ τις καὶ ἔμφυτος εὐγένεια ρυθ-
μίζει δλόκληρον αὐτῶν τὸν βίον, ὅλους αὐτῶν
τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις. Οἱ ἥρωες οὗτοι
εἶνε ὕλικοι, προσκείμενοι εἰς τὴν ὕλην, καὶ ὁ-
μῶς ἡ ὕλικότης αὕτη, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ μέγι-
στον τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ὀμήρου, ἡ ὕλικότη-
της αὕτη εἶνε σύναμα καὶ ἡ καλλίστη ἰδανικότης
ὁποῖαν συνέλαβέ ποτε διάνοια ποιητοῦ. Καὶ ἡ φύ-
σις καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ὀμηρικῶν προσώπων καὶ
πραγμάτων εἶνε ὕλική, καὶ ὁμῶς ἀόρατόν τι εὐγε-
νὲς πνεῦμα ἰδανικότητος καὶ ἠθικότητος ἐξευγενίζει
τὰ πάντα. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια εἶνε ποιήσεις, ἡ-
τις παριστᾷ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, ὅπως
εἶνε, ὅπως ἔχουσι κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἡτις σύναμα ἀ-
ναπαριστᾷ αὐτὰ ὡς ἀντανακλώμενα διὰ μαγικοῦ
κατόπτρου, ὅπερ ἐξαφανίζει πᾶν ὅ,τι ἄθλιον, τα-
λαίπωρον καὶ ὀδυνηρὸν, πᾶν ὅ,τι ἀκαλὸς καὶ ἄχαρι
ἐν τοῖς προσώποις καὶ τοῖς πράγματι, ἐπιχέει εἰς
ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα τὴν αὐταύγειαν ἰδανικωτέ-
ρου τινὸς καὶ οἶον οὐρανίου φωτός. Τοῦ θαυμασίου
τούτου φωτός ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἔστις εἶνε ἡ δαιμονία
καὶ ποιητικὴ ψυχὴ τοῦ Ὀμήρου.

Τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα ἐπενήργησαν ὑπὲρ πᾶσαν
ἄλλην συγγραφὴν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ποίησιν
εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ
πνεύματος· τῆς δ' ἐπιρροῆς ταύτης δύναται νὰ ση-
ματίση τις ἰδέαν μικρὰν μόνον, ἀναλογιζόμενος τὴν
ἐπιρροὴν, τὴν ὁποῖαν ἔσχεν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν καὶ
ἠθικὴν διαμόρφωσιν τῶν χριστιανικῶν ἔθνων τὸ Εὐαγ-
γέλιον καὶ ἡ παλαιὰ Διαθήκη. Τὰ ὀμηρικὰ ποιή-
ματα ἦσαν ἡ ἀκένωτος πηγὴ τῆς δραματικῆς ποιή-
σεως, καὶ ἀπασῶν τῶν τεχνῶν. Αὐτὰ ταῦτα ἀπο-
στηθίζόμενα ὑπὸ τῶν παιδῶν ἐχρησίμευον ἀντὶ παν-
τὸς παιδαγωγικοῦ μαθήματος, εἰσάγοντα ἐξ ἀπαλῆς
ἡλικίας τὸν παῖδα εἰς τὸν ποιητικώτατον ἐκεῖνον
διάκοσμον τῶν ὀμηρικῶν μύθων, ἀναπτύσσοντα ἐν
αὐτῷ καὶ ὀξύνοντα τὸ αἶσθημα καὶ τὴν κρίσιν τοῦ
καλοῦ, συνηθίζοντα τὸ οὖς αὐτοῦ πρὸς τὴν μου-
σικὴν καὶ μετρικὴν εὐμέλειαν καὶ εὐρυθμίαν, καὶ ἐμ-
πνέοντα εἰς αὐτὸ τὰ λεπτὰ ἐκεῖνα καὶ εὐγενῆ αἰ-
σθητά του ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὅσα κοσμοῦσι
πᾶσαν σελίδα τοῦ Ὀμήρου. Πόσον δὲ μεγάλως ἐπε-
νήργει ἡ τοιαύτη παιδαγωγία οὐ μόνον εἰς τὴν αἰ-
σθητικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν
διάπλασιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, τοῦτο οὐ μόνον
αἱ ἀρχαῖοι ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι πάντες, ὅσοι ἔδο-

κίμασαν τὴν ἑγγα τῆς ὀμηρικῆς Μούσης, ἀνακη-
ρύττουσι καὶ ὁμολογοῦσιν.

Ὁ Ὀμηρος ἦτο ὁ κοινὸς διδάσκαλος παντὸς ζωγρά-
φου, γλύπτου, ἀγγειοπλάστου, καὶ παντὸς ἐν γενε-
καλλιτέχνου, καθὼς καὶ παντὸς λυρικοῦ ἔτι δὲ μᾶλ-
λον παντὸς δραματικοῦ καὶ σκηνοῦ ποιητοῦ. Ὁ
Ὀμηρος ἦτο ἡ ἀκένωτος πηγὴ, ἐξ ἧς ἤρθοντο τὰ
ζωογόνα νάματα πάσης γνώσεως καὶ ἐμπειρίας καὶ
σοφίας οἱ νομοθέται, οἱ πολιτικοί, οἱ σοφισταί, οἱ
ἱστορικοί, οἱ ῥήτορες καὶ οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος.
Ὅχι βέβαια ὅτι ἡ ποικίλη καὶ παντοειδὴς αὕτη δι-
δασκαλία ἔκειτο συστηματικῶς κατὰ κεφάλαια καὶ
παρὰγράφους ἐναποτεταμειυμένη ἐν τοῖς ὀμηρικοῖς
ποιήματι, ἀλλ' ἡ ὀμηρικὴ ποίησις περιείχε ἐν ἑ-
αυτῇ διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τὰ σπέρματα παν-
τὸς λόγου καὶ τὰ στοιχεῖα παντὸς ζητήματος καὶ
πάσης μαθήσεως, ἅτινα δι' ἧς ἦσαν ἐνδεδουμένα
ποιητικῆς καὶ καλλίστης μορφῆς, ἐπεσπῶντο τὴν
προσοχὴν, καὶ ἐκέντων τὴν ἀντίληψιν, καὶ ἀνεπτέ-
ρουν τὴν φαντασίαν, καὶ ἤσκουν τὴν μνήμην, καὶ
παρέθηγον τὴν κρίσιν, καὶ ἐν γένει ἔτρεφον καὶ ἐ-
ζωογόνοῦν τὸ πνεῦμα ἔθνους ζωτροῦ καὶ εὐφραντά-
στου καὶ εὐαισθήτου, ὁποῖον τὸ ἑλληνικόν, πολλῷ
κάλιον καὶ τελεσφορώτερον, παρὰ τὸ ἀριστον σύ-
στημα ἐγκυκλοπαιδικῶν μαθημάτων.

Εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐξεληθόντα μόλις ἐκ τῆς
νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀπο-
δυθέντα τὴν λεοντῆν καὶ τὸ ῥόπαλον τῆς ἠρωϊκῆς του
ἡλικίας, εὐρισκόμενον δὲ εἰς τὰ πρόθυρα νέου πνευ-
ματικοῦ βίου, καὶ μετὰ καρδίας ἀνεπτρωμένης ἐκ
προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων καὶ φόβων ἰστάμενον παρὰ
τὴν βαλβίδα τοῦ μέλλοντος ἀχανοῦς καὶ ἀγνώστου
σταδίου τῆς διανοίας, οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε δυνα-
τόν ἦτο νὰ προσεναχθῇ λογικῶς καὶ συστηματικῶς
κώδηξ ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν. Ἦτο ἀνάγκη μόνον
θεσπεσία τις καὶ ἑναρμόνιος σάλπιγξ ἠχῆσασα νὰ
ἐξεγείρῃ ἐν αὐτῷ ἀπάσας ὁμοῦ τὰς πνευματικὰς
δυνάμεις, καὶ ἀναρρίπισασα τὸ φρόνημα αὐτοῦ
καὶ τὸ θάρρος, νὰ τὸν ῥίψῃ εὐελπιν καὶ ἐνθουσιῶντα
εἰς τὸ ἀναπεπταμένον πεδῖον τῆς πνευματικῆς στα-
διοδρομίας. Καὶ ἡ θεσπεσία καὶ ἑναρμόνιος σάλ-
πιγξ ἤχησε, καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐρρίφθη ἐνθου-
σιῶν εἰς τὴν παλαιστραν τῆς διανοίας, καὶ ἀθλητῆς
ἐκεῖ καὶ πυγμάχος ἀναδειχθεὶς στιβαρὸς καὶ ἀκατα-
γώνιστος, ἠθλοφόρησε καὶ ἐστεφανοφόρησεν ἀπὸ
πάσης ἐπιστήμης καὶ ἀπὸ πάσης τέχνης.

Τοιοῦτος ἐν γένει ὁ ποιητὴς τῆς ἀποικιακῆς Ἑλ-
λάδος, ὁ ψάλτης τῆς Ἰωνίας, τοῦ ὁποῖου ἐπέπρωτο καὶ
ἐν ἀρχαιοτέροις μὲν χρόνοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τοῖς
νεωτέροις ν' ἀρνηθῶσι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν οἱ κρι-
τικοί καὶ οἱ φιλόλογοι, παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις οἱ λε-
γόμενοι χωρίζοντες, οἵτινες διετεινόντο, ὅτι ἄλλου

ποιητοῦ ἔργον ἦτο ἡ Ὀδύσσεια καὶ ἄλλου ἡ Ἰλιάς, πρᾶ δὲ τοῖς νεωτέροις ὁ Φρειδερίκος Αὐγουστος Οὐόλφιος, καὶ οἱ ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ πλέον ἢ ἔλατταν ὀρθόδοξοι. Καθ' ἅλιν αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν νὰ ἐκθέσω εἰς ὑμᾶς, Κύριοι, τὸ Ὀμηρικὸν ταῦτα ζήτημα ἐν μαθήματι τῆς γενικῆς ἱστορίας εἶνε δύσκολον· ἀλλ' ὀλίγας τινὰς λέξεις θέλω εἶπῃ περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ἐπομένῳ μαθήματι.

ΑΙ ΔΥΟ ΕΞΑΔΕΛΦΑΙ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ὑπὸ

G. DE LA LANDELLE.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἰδὲ φυλλάδ. 364—366, 368 καὶ 369.)

Θ'.

Περὶ τοὺς δύο μῆνας εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἀφιξεως εἰς Βρέστ τοῦ δρόμωνος *Δάφνη*. Ἦδη δ' ἡ οἰκογένεια Γραιγκοῦρ ἐνησχολεῖτο περὶ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μικροῦ Ἰουλίου, ὅστις εἰργάζετο μετὰ σπανίου ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν του ζήλου. Ἡ κυρία Γραιγκοῦρ καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἠμιλλῶντο τίς νὰ περιποιηθῆ περισσότερον τὴν δυστυχῆ Ἐμμαν, ἧς ἡ ὑγεία οὐδόλως ἐβελτιοῦτο· ἐφαίνετο νικηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πάθους, πάντοτε δ' ἦτο ἐπίσης ὠχρὰ, ἐπίσης περίλυπος· δὲν πρεπονεῖτο ὁμῶς καὶ προσεπάθει ὅπως ὑπομένῃ ἐν σιωπῇ καὶ μὴ ταρασσῇ διὰ τῆς θλίψεως αὐτῆς τὸ ἄσυλον ἐν ᾧ ἐξενίζετο μετὰ τσαούτης στοργῆς καὶ ἀγάπης.

Οὐδέποτε τὸ ὄνομα τοῦ Μονταιγλῶν ἐπανελαμβάνετο ἐνώπιον αὐτῆς, ὁ δὲ φροντιστῆς μόλις ἐτόλμα νὰ παρουσιάξῃται σπανίως ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οἱ πάντες ἠλπίζον ὅτι, τοῦ χρόνου προϊόντος, ἡ νεύτης ἤθελε νικῆσαι· ἀλλὰ βλέποντες τὴν νέαν κόρην τοσοῦτον ἀσθενῆ καὶ πάσχουσαν, ἐφοβοῦντο τὴν μεταβολὴν τοῦ κλίματος καὶ τὴν δριμύτητα τοῦ πλῆσιάζοντος χειμῶνος.

Ἐξ ἄλλου ὁ γέρον πλοίαρχος εἶχεν ὀμιλήσει ἐμπιστευτικῶς μετὰ τοῦ Ἐρνέστου· ἀμφότεροι δ' ἐφρόντιζον περὶ τῆς Ἐμμαν καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς. Ὁ Ἐρνέστος ἦτο καὶ αὐτὸς καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς λύπης. Ἐκαστος περιέμενε, χωρὶς νὰ εἶπῃ τοῦτο εἰς τοὺς ἄλλους, τὴν θετικὴν εἶδησιν τοῦ θανάτου τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἂν καὶ οὐδεὶς ἀμφέβαλλε περὶ τούτου, διότι πολλαὶ ἐπιστολαὶ ἐκ Φορ-Ρουαγιαλ, γραφείσαι ὀλίγας στιγμὰς μετὰ τὸν ἐκπλουν τῆς *Δάφνης*, ἐπεθεβαίου τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Ἐστουρζῶ συγκροτηθέντος ἱατρικοῦ συμβουλίου τὴν αὐτὴν ἡ-

μέραν τῆς ἀπάρσεως τοῦ δρόμωνος, οἱ ἱατροὶ ἀπεφάνθησαν ὁμοφώνως ὅτι οὐδεμίαν ὑπελείπετο ἐλπίς.

Ὁ Μαστρο-Ματθαῖος καὶ ὁ Καρτοννὲ ἐπορεύθησαν πολλάκις εἰς τοῦ Κ. Γραιγκοῦρ ὅπως ἐρωτήσωσι τὴν Καλυψὴ ἂν ἐλήφθησαν νεώτεροι εἰδήσεις· ἀπῆλθον δ' ἐκάστοτε μὴ λαβόντες μὲν θετικὴν ἀπάντησιν, ἀλλὰ καὶ μηδεμίαν διατηροῦντες ἐλπίδα.

Ὅσακις, μὴ παρούσης τῆς Ἐμμαν, ἡ οἰκογένεια Γραιγκοῦρ ὠμίλει περὶ τοῦ θλιβεροῦ συμβάντος, ἡ Ἀδριάννα ἐδείκνυτο ἐπιερσμιωτέρα πρὸς τὴν ἐξαδέλφην αὐτῆς. Μίαν τῶν ἡμερῶν αἱ δύο ἐξαδέλφαι εὐρίσκοντο ἐν τῷ δωματίῳ αὐτῶν, ἡ δ' Ἐμμαν λαβοῦσα πενθίμως τὸν λόγον·

« Ἀδριάννα, ἐψιθύρισε, πόσον εἶσαι καλὴ! Θεέ μου! πῶς ἠμπορεῖς νὰ μὲ ἀγαπᾷς τόσο;

— Διὰ τί αὐτὴ ἡ ἐρώτησις, Ἐμμαν; ἀπάντησεν ἡ Ἀδριάννα λαμβάνουσα τὴν χεῖρα αὐτῆς· ἡ μεγαλειτέρα μου ἐπιθυμία εἶναι νὰ σε ἴδω εὐτυχῆ· εἶσαι τόσο γλυκεῖα, τόσο ὠραία, ὥστε ἔπρεπε νὰ ἔχω κακὴν καρδίαν διὰ νὰ μὴ σε ἀγαπῶ.

— Τὰ εὐγενῆ σου αἰσθήματα αὐξάνουν τὴν λύπην μου, εἶπεν ἡ Ἐμμαν· πῶς! οὔτε κἀν παράπονον ἔχεις κατ' ἐμοῦ, ἐν ᾧ σε ἐβλάψα τόσο;

— Σὺ! ἀνέκραξεν ἡ Ἀδριάννα μετ' ἐκπλήξεως· πόθεν ἡ νέα αὐτῆ ταραχὴ, καλή μου ἀδελφῆ; ἡσύχασε, σὲ παρακαλῶ· καὶ τί παράπονον θέλεις νὰ ἔχω ἐναντίον σου;

— Ὅχι! Ὅχι! εἶπεν ἡ Ἐμμαν, δὲν θὰ δεχθῶ αὐτὴν τὴν θυσίαν, εἶναι καιρὸς νὰ ὀμιλήσω, ἀρκετὰ ἐδίστασα.

— Τί λέγεις;

— Τί; ἠγαπάσα ἀπὸ δύο εὐγενεῖς καρδίας καὶ σὲ τὰς ἡρπασα καὶ τὰς δύο!

— Ἐμμαν! μὴ συλλογίζεσαι πλέον αὐτὰ, σὲ παρακαλῶ.

— Ἄφες με νὰ ὀμιλήσω, ὑπέλαβεν ἡ Ἐμμαν, ἄφες με νὰ σε εἶπω ὅτι τύπτει τὴν συνείδησίν μου. Ὁ κύριος Πορταντίκ σὲ ἠγάπα, σὲ ἀγαπᾷ ἀκόμη, καὶ σὺ τὸν λυπεῖσαι. »

Ἡ Ἀδριάννα ἐσιώπη ἐρυθρῶσα.

« Μόνον ἀπὸ γενναιοφυχίαν καὶ διὰ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τοῦ φίλου του θέλει νὰ μὲ νυμφευθῆ.

— Καὶ δὲν ἔχεις ἀνάγκην βοηθοῦ, προστάτου; ἀπάντησε τέλος ἡ Ἀδριάννα μετ' ἀγῶνα.

— Ὁ πατὴρ σου καὶ ὁ Ἰούλιος εἶναι προστάται μου.

— Ἐμμαν, ἄφες αὐτὰς τὰς ἰδέας, ἄς περιμείνωμεν, ἀκόμη, σὲ παρακαλῶ.

— Ὁ Ἐρνέστος σὲ ἀγαπᾷ, Ἀδριάννα, εἶμαι βεβαία.

— Ὅχι, Ἐμμαν, μὲ ἐλπισμόνησε καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ ἡμην προωρισμένη δι' ἄλλον. »